

8. Ігнатенко П.Р., Косарева Н.І., Крицька Л.В., Поплужний В.Л. Виховання громадянина: психолого-педагогічний та народознавчий аспекти: Навч.-метод. посіб. – К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
9. Киричук О.В. Індикатори і показники громадянського самовизначення особистості //Етнонаціональний розвиток в Україні на смак української етнічності в діаспорі: сутність, реалії, конфліктології, проблеми та прогнози на порозі ХХІ ст. – К.; Чернівці, 1997.– 248 с.
10. Крицька Л.В. Громадянські ціннісні орієнтації учнівської молоді //Педагогіка і психологія. – 1997.– №1. – С. 155-160.
11. Поплужний В.Л. Громадянськість і вікові аспекти її розвитку //Рідна шк. – 1994. – №11. – С. 32-34.
12. Рябов С.Г. Політологія: Словник понять і термінів. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: КМ Академія, 2001. – 256 с.
13. Словник української мови: В 11 т. – Т.2. – К.: Наук. думка, 1971. – 582 с.
14. Тисячник І. В. Психологічні особливості громадянського самовизначення старшокласників: Дис. ... канд. психол. наук /Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 1996. – 166 с.
15. Фрейд З. Психологія безсознательного. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.
16. Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя.- Минск: Попурри, 2000. – 672 с.

УДК 37.036:372

Т.С. Інспекторова

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

У статті проаналізовано особливості естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку та визначено музику одним із основних засобів естетичного виховання дітей, що вводить дітей у світ музичного мистецтва.

In the article of Inspektorova T.S. "Aesthetically Beautiful education of senior under-fives is analysed music" facilities features of aesthetically beautiful education and certainly music one of the fixed assets of aesthetically beautiful education of children of senior preschool age.

Актуальність проблеми естетичного виховання дошкільників пов'язано з тим, що особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення дитини до творчої діяльності, переймання естетичного досвіду людства, що є основою естетичного розвитку особистості. Вирішального значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ століття визначено основну мету освіти, яку спрямовано на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей.

Психологічні основи естетичного виховання особистості ґрунтовно розкрито у наукових працях Б.Ананьєва, Л.Божович, Л.Виготського, І.Кона, В.Моляко, Б.Теплова. Філософсько-естетичні особливості цієї проблеми розглядають Ю.Борев, І.Гончаров, М.Киященко, В.Ядов.

У естетико-педагогічному аспекті проблема естетичного виховання широко репрезентована у працях видатних українських педагогів та діячів освіти О.Аліксійчук, Л.Артемової, Г.Вашенка, Н.Ветлугіної, І.Зязюна, В.Кузя, С.Лисенкової, О.Поліщук, Н.Рогальської, О.Рудницької, В.Сухомлинського, О.Михєєвої та багатьох інших.

Але залишаються не до кінця розкритими питання естетичного виховання старших дошкільників засобами музики, оскільки саме музика, торкаючись емоційної сфери людини, впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів. Досліджувались лише окремі аспекти цієї проблеми: естетичне виховання школярів засобами народної музично-

поетичної творчості (Б.Брилін, С.Горбенко, Т.Дорошенко, Ї.Климчук, О.Лобова, В.Юцевич та інші); формування естетичної культури школярів засобами народної творчості (О.Маленицька); розвиток творчої активності у процесі навчання гри на народних музичних інструментах (В.Лабунець, І.Маринін).

Метою нашого дослідження є проаналізувати особливості естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку та виокремити музику, як один із основних засобів естетичного виховання дошкільників, що вводить дітей у світ музичного мистецтва, знайомить з музичною культурою різних народів.

Зазначимо, що естетичне виховання розглядається вченими як процес цілеспрямованого формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Основою естетичного виховання, на думку В.Сухомлинського, є краса. «Краса – це глибоко людське! Краса існує незалежно від нашої свідомості й волі, але вона відкривається людиною і осягається нею, живе в її душі, – не було б нашої свідомості – не було б і краси. ...Краса – це радість нашого життя» – наголошував педагог [8: 409].

Враховуючи особливості розвитку онтогенезу, естетичне виховання старших дошкільників спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті та художній творчості.

Естетичне виховання дитини – процес, який формується під впливом різних життєвих обставин і дій, що володіють естетичними засобами. Висловлюючи свої естетичні судження про речі і явища, діти дошкільного віку переживають певні естетичні почуття. Педагогічно організований процес естетичної дії на старших дошкільників має мету не лише ознайомлення їх із різними видами і творами мистецтва, а й передбачає освоєння дітьми прекрасного в мистецтві та довкіллі, і є процесом естетично правильної організації всього дитячого життя.

Якщо естетичне виховання розглядати як процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності; здатність до творчого самовиявлення, то ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного та систематичного розвитку особистості.

Основою, на якій здійснюється естетичне виховання старших дошкільників є певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворювальної діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах. Формування у старших дошкільників певної системи художніх уявлень, поглядів, які зможуть допомогти їм виробити в собі дійові критерії естетичних цінностей, готовність та уміння вносити елементи прекрасного у своє життя, починається із сприймання довкілля.

Естетичне виховання пронизує всі сфери дитячого життя, воно забезпечується всіма ланками виховання і використовує багатство і різноманітність його засобів. Завданням естетичного виховання є не тільки розширення художнього сприймання почутих музичних творів, а й організація людських почуттів, духовного зросту особистості, регуляція і корекція поведінки. Методологічною основою і важливим принципом естетичного виховання старших дошкільників на сучасному етапі має стати ідея комплексного підходу, яка у реалізації системи естетичного виховання має подвійне значення.

По-перше, система естетичного виховання має будуватися таким чином, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою у процесі впливу на дитину, тобто наявна необхідність тісної взаємодії мистецтва на основі міжпредметних зв'язків.

По-друге, естетичне виховання як виховання засобами мистецтв (особливо музичного), так і засобами дійсності повинно стати органічною частиною будь-якого виду виховання.

Естетичне виховання відіграє важливу роль у формуванні особистості. В.Сухомлинський не лише теоретично узагальнив, але й практично довів нерозривну єдність естетичних почуттів людини з її світоглядними, моральними переконаннями. Він наголошував: «Естетичне виховання нерозривно пов'язане з формуванням ідейного обличчя особистості, естетичного і морального ідеалу дитини, підлітка, юнака і дівчини» [8: 374]. «Благородство, моральна гідність людини, – підкреслював педагог, – визначаються тим, на скільки широкий світ охоплює сфера її емоційного життя» [8: 258].

В.Сухомлинський неодноразово вказував на те, що без поетичного, емоційно-естетичного джерела не можливий повноцінний розвиток дитини: «...Добрі почуття сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються в праці, турботах, хвилюваннях про красу навколишнього світу. Добрі почуття, емоційна культура – це серцевина людяності. Якщо добрі почуття не виховані в дитинстві, їх ніколи не виховаєш, тому що це суто людське утверджується в душі одночасно з пізнанням перших і найважливіших істин, одночасно з переживанням і відчуженням найтонших відтінків рідного слова. В дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів» [8: 60-61].

Серед різних видів мистецтва особлива виховна роль належить музичному вихованню, яке вводить дітей у світ музичного мистецтва, знайомить з музичною культурою різних народів, сприяє збагаченню індивіда знаннями законів музичного мистецтва, необхідними для розуміння його сутності, формуванню смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмінь, які дозволять дітям дошкільного віку бути активними слухачами, вмілими виконавцями. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

В.О.Сухомлинський приділяв велику увагу музиці в естетичному вихованні дітей. Він стверджував: «Музика тісно пов'язана з ліричною поезією і є немовби наступною сходинкою в духовному розвитку людини. У вихованні музикою виражається єдність моральної, емоційної і естетичної сфер людини.

Музика – це мова почуттів. Мелодія передає найтонші відтінки почуттів, недоступні слову. Музика починається там, де кінчається слово. І якщо словом обмежується проникнення вихователя в потаємні куточки юного серця, якщо після слова не починається тонше й глибше проникнення – музика, виховання не може бути повноцінним. ...Твори образотворчого мистецтва утверджують в юній душі почуття величі й краси людини, підносять особистість в її власних очах...Щоб розуміти, переживати й любити живопис, людині треба пройти тривалу школу почуттів... в світі природи» [8: 553,557].

Музичне мистецтво впливає на людину вже в перші роки її життя і займає значне місце в її загальному культурному розвитку.

Музика є постійним супутником людини у всьому її житті. Стендаль писав: «Музика – єдине мистецтво, яке пронизує людське серце так глибоко, що може зобразити навіть переживання його дум». Музика близька емоційній натурі дитини. Під впливом музики розвивається її художнє сприйняття, багатшим стає переживання.

Музика – найбільше джерело естетичної і духовної насолоди. Вона супроводить людину впродовж усього її життя, викликає емоційний відгук, схвилюваність, прагнення до дії. Вона здатна надихнути, запалити людину, вселити в неї дух бадьорості та енергії, але може і привести в стан туги, скорботи або тихого смутку.

Радісна, бадьора, героїчна музика піднімає настрій, порушує, підвищує працездатність. Спокійна, лірична – знімає напругу, заспокоює, усуває гнітючу втому. Але не тільки різноманітна за своїм змістом музика може по-різному діяти на людину. Звичайно, багато в чому це залежить від підготовленості людини до сприйняття музики, від рівня розвитку її слухового досвіду, естетичного смаку, загальної культури.

Завдання і зміст музичного виховання дошкільників визначаються загальними цілями всебічного розвитку особистості і, зокрема естетичного виховання: залучення дітей до діяльності в галузі мистецтва, розвиток естетичного сприйняття та емоційної чутливості на музичні твори, виховання любові до музики, розвиток музичних здібностей, формування музичного смаку і виховання прагнення проявити себе в музичній діяльності, тобто розвиток художньо-мистецьких здібностей дітей.

Ураховуючи величезну дію музики на емоції і прагнення дитини зрозуміти і відчувати її зміст, особливо важливо використовувати музичні твори, що художньо конкретно відображають близьку і доступну їй дійсність.

Н.Ветлугіна наголошувала на тому, що музичний матеріал для дітей повинен бути ретельно підібраний: «Найбільші музиканти світу – композитори, музикознавці педагогі – зважували, якою повинна бути музика для дітей. На думку багатьох з них, творчі діячі повинні мати ясне уявлення про передові ідеали нашого часу і створювати глибоку демократичну музику, яскраву в її жанровій характеристиці: дітей, особливо маленьких, треба виховувати на народній пісні з яскраво виявленою основою ладу. Писати слід в традиційно-класичній манері, але удосконалюючи її прийоми. Разом з тим, музика для дітей будуватиметься не у відриві від тих досягнень в області мелодії, гармонії, поліфонії і ритму, якими відрізняються сучасні твори. Вона створюється професіоналами. Не можна допустити примітивізму, припускаючи, що дітям він доступний» [4].

Музичне мистецтво, відображаючи життя, затверджує моральну красу людини, цінність дружби, розкриває багатство душевного світу. Діти дуже гостро відчують прекрасне і тягнуться до нього. Сприйняття творів музичного мистецтва містить для цього необмежені можливості. В процесі систематичної роботи діти набувають уміння слухати музику, запам'ятовувати і впізнавати її, починають радіти їй; вони проймаються змістом твору, красою його форми та образів. У дітей розвивається інтерес до музики, а згодом і любов до неї. Через музичні образи дитина пізнає прекрасне в навколишній дійсності, в природі. Краса художньої форми, зрозумілий зміст музичного твору сприяють появі естетичних відчуттів художнього образу і через нього до життя, впливають на виховання художнього смаку дитини.

Завдання естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку вимагає до будь-якого музичного твору, хай найпростішого, відношення як до витвору мистецтва. Тому кожна пісня, танець мають виконуватися емоційно, виразно, викликати у дітей радість. Недбало виконана пісня або танець втрачають свою естетичну цінність і негативно впливають на процес музичного розвитку. Виразне ж виконання викликає у дітей бажання неодноразово повторювати пісні, танці, ігри, а також внести до них щось нове, що сприяє розвитку дитячої творчості. Крім того, пізнання дитиною краси музики, її багатющої образності, засобів виразності залучають її до світу прекрасного, розвиває потребу вносити музику до свого життя.

Музика розвиває естетичні властивості особистості дитини. Співпереживання дитиною відчуттів, виражених в музиці, – шлях до формування її моральності. Звертаючись до відчуттів дитини, музика впливає на них сильніше, ніж домовленості або вказівки.

Отже, формування естетичних смаків і ідеалів – обов'язкова умова виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Використання музичного мистецтва для поглиблення вражень дитинства – ось важливе завдання, яке необхідно здійснити педагогу в процесі виховання дітей дошкільного віку, користуючись музикою як одним із засобів емоційно-образного пізнання дитиною навколишнього світу та формування її особистості.

Проте залишаються не вивченими питання впливу різних видів музичного мистецтва на естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку, що є перспективою подальшого розгляду окресленої проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова Е.С., Чинаева О.П. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания // Вопросы философии. – 1987. – № 4 – С. 63-67.

2. Бекетова Ю.В. Музично-естетичне виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського // Педагогіка та психологія: Зб. наук. праць / За заг. ред. акад. І.Ф.Прокопенка, чл. кор. В.І.Лозової. – Х.: ХДПУ, 1999. – Вип.10. – Ч.2. – С. 39-43.
3. Ветлугина Н., Кенеман А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду: Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошкольная педагогика и психология». – М.: Просвещение, 1983. – 255с.
4. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С.60-63.
5. Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва // Рідна школа. – 1999. – № 11. – С. 46-49.
6. Зязюн І.А., Родчанін Є.Г. Морально-естетичні погляди В.О.Сухомлинського. – К.: Товариство “Знання” УРСР, 1980. – 48 с.
7. Печерська Е. Інтегрований вплив музики і природи на естетичне виховання // Початкова школа. – 2002. – № 7. – С. 29 – 32.
8. Сухомлинский В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. – К.: Радянська школа, 1977.

УДК 372.461

Л.В. Іщенко

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ

У статті досліджується проблема розвитку дитячої творчості, висвітлено педагогічну спадщину В. Сухомлинського з розвитку мови дошкільників засобами казки.

The article reveals the problem of development of children's creation in pedagogical inheritance of V.Sychomlynsky.

Сучасні дослідники підкреслюють величезний вплив творчості на становлення повноцінної особистості, здібностей дитини, її потреб та мотивів поведінки. Дошкільний вік визначається вченими як особливо сприятливий для розвитку творчості, у тому числі й мовленнєвої (Ветлугіна Н.О., Виготський Л.С., Запорожець О.В., Ельконін Д.Б., Орланова Н.П., Сухомлинський В.О., Ушакова О.С. та ін.).

У педагогічному огляді з проблеми розвитку дитячої творчості не можна обійти духовну, наукову спадщину видатного педагога В.О.Сухомлинського, оскільки ця проблема, яку вчений назвав педагогічною цілиною, посідає особливе місце в його науково-практичній діяльності.

Об'єкт дослідження: дитяча творчість у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Предмет дослідження: реалізація педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у розвитку мовленнєвої творчості дошкільників засобами казки.

Мета дослідження: обґрунтувати ефективність використання казки як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.

Завдання дослідження:

1. Вивчити педагогічні погляди В.О.Сухомлинського стосовно розвитку дитячого мовлення та словесної творчості.

2. Обґрунтувати найбільш ефективні шляхи використання казки з метою розвитку мовленнєвої творчості у спадщині педагога.

3. Використання казки як засобу розвитку словесної творчості в практиці дошкільних навчальних закладів.

За визначенням В.О.Сухомлинського, творчість “у прямому розумінні цього слова – створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, – є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі” [3]. Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська